

Абревіатури в мові сучасної української преси

У статті на матеріалі текстів українських періодичних видань розглядаються типи абревіатур, визначаються особливості їх функціонування в мові ЗМІ. Зібраний матеріал дає змогу з'ясувати специфіку сучасної компресії.

Ключові слова: абревіація, функції абревіатур, лексичні скорочення, компресія, мова ЗМІ.

На тлі значного інтересу до особливостей творення іменників (В. Горпинич, Є. Карпіловська, Н. Клименко, І. Ковалик, О. Пінчук, М. Плюц, Л. Родніна та ін.) вирізняються активні дослідження проблеми іменникової та прикметникової абревіації східнослов'янських мов. Приміром, О. Земська вивчала абревіацію як частину дериваційної системи російської мови, а також як засіб експресії [1; 2]. Проблемі абревіатур як засобу експресії в сучасній українській та російській мовах присвятив статтю Ю. Шепель [3]. У загальних рисах окреслено природу абревіації української мови у «Словотворі сучасної української мови» Н. Клименко [4], в якому авторка здійснила аналіз скорочень паралельно з описом словоскладання, а також у праці «Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові» цієї самої дослідниці [5]. С. Климович провела комплексне дослідження абревіатурних морфем української мови: окреслила місце аброморфем у структурі складноскорочених слів, схарактеризувала типи аброморфемних абревіатур, визначила найуживаніші аброморфемні, склала словник аброморфем сучасної української мови [6].

Однак і досі залишаються недослідженими питання вивчення української абревіації. Наприклад, потребує розгляду проблема активності й продуктивності згаданого способу словотворення протягом усієї історії розвитку української мови, необхідно здійснити докладний опис наявних у мові структурно-семантичних типів абревіатур, слід визначити їхні функціональні особливості тощо.

Метою роботи є опис різних типів абревіатур та визначення їхніх функціональних особливостей у мові сучасної преси (на матеріалі часопису «Український тиждень» (УТ) за період з квітня 2011 р. по квітень 2013 р.).

Дослідження підтверджують, що процес утворення абревіатур помітно активізувався останніми роками у зв'язку з суспільно-політичними й соціально-економічними змінами, що відбуваються в нашій державі, з упровадженням комп'ютерних технологій, у результаті взаємодії із західною культурою та впливу інших екстралінгвальних чинників [6].

Саме тому об'єктом дослідження було обрано часопис «Український тиждень», котрий є щотижневим ілюстрованим суспільно-політичним українськомовним журналом, який висвітлює ключові події та проблеми країни й світу. На думку видавництва, часопис розрахований на свідомого й соціально активного читача. Тематика журналу охоплює такі напрями, як політика, суспільство, культура, економіка, спорт [7]. Відповідно, ідейно-тематична спрямованість видання диктує певні мовностилістичні особливості. У часописі часто використовуються «традиційні», усталені ініціальні аббревіатури, що відомі кожному читачеві. Як правило, це скорочення назв держав, міжнародних та українських організацій, установ, державних структур, партій тощо (*ЕС, БЮТ, ГТС, ЖКГ, ЗМІ, ЗОШ, КНДР, КНР, МВС, МЗС, МХАТ, НАН, НАНУ, ООН, ПАРЄ, ПДВ, РФ, СОТ, ФРН, ЦРУ* та багато інших), наприклад: «Одним із можливих закидів – нібито знищення справ у *СБУ* в часи, коли...» (УТ. – 2011. – № 37. – С. 7); «За амбітністю новопрезидентських планів *ВВП*, вочевидь, ховається неможливість їх здійснити» (УТ. – 2011. – № 41. – С. 7); «Однаке колишньому офіцеру *КДБ СРСР*...» (УТ. – 2012. – № 15. – С. 34); «Деякі зі спортсменів були залучені до примусової праці на підприємствах Києва, декого розстріляли за належність до *НКВС*...» (УТ. – 2012. – № 17–18. – С. 55); «...він уникає чіткості щодо проблеми національного примирення та визнання воїнів *УПА*» (УТ. – 2012. – № 20. – С. 17); «Брак рівноваги між інвестиціями та споживанням створює враження хиткості економіки *КНР*» (УТ. – 2012. – № 22. – С. 22); «Президент *США* Барак Обама ввів у цих штатах надзвичайний стан» (УТ. – 2012. – № 35. – С. 5); «Як ви оцінюєте ухвалений *ВР* у першому читанні законопроект про відновлення кримінальної відповідальності за наклеп» (УТ. – 2012. – № 39. – С. 9); «...що пояснюється як наявністю численніших військових гарнізонів, так і великою кількістю адміністрації та чиновників, які були членами *КП(б)У* або ж залежали від партійного начальства» (УТ. – 2012. – № 43. – С. 51); «Навіть за умови відновлення співпраці з *МВФ* рефінансувати такі суми... буде досить складно» (УТ. – 2012–2013. – 28 груд.–10 січ. – № 52. – С. 63); «Коли ми говоримо про Україну з іноземцями, які тут бували, вони завжди згадують, як проходили митницю і як їх зустрічала *ДАІ*» (УТ. – 2013. – № 6. – С. 63); «В обмін на вилучені кошти *НБУ* надав кредитним установам депозитні сертифікати...» (УТ. – 2013. – № 12. – С. 27); «Велика Британія від кінця 1990-х стала місцем притулку для багатьох утікачів з *РФ*...» (УТ. – 2013. – № 13. – С. 50) та багато інших. Подібні аббревіатури не потребують роз'яснення, тому найчастіше в текстах не подається їх розшифрування.

Упродовж останніх років спостерігається не лише активне використання лексичних скорочень, відомих ще з минулого століття, але й продуктивне, інтенсивне творення нових. Приміром, на сторінках тижневика з'являються аббревіатури, що не є чи ще не стали загальновідомими, тобто неологізми, або такі, що їх автор сам створює принагідно: «Уся інформація про громадян стікатиметься до головного розпорядника – *ДІС* (Державної інформаційної системи)...» (УТ. – 2011. – № 40. – С. 18); «Іншою принциповою позицією... став пункт... щодо спорудження Транскаспійського газопроводу (*ТКГ*)» (УТ. – 2011. – № 40. – С. 25); «...розбудова Митного союзу та Єдиного економічного простору закладає фундамент для формування в перспективі Євразійського союзу з одночасним розширенням кола учасників *МС* та *ЄЕП*...» (УТ. – 2011. – № 41. – С. 6); «Бютівці спочатку були і серед соціалістів, і серед лібералів, і в консервативно-християнській Європейській народній партії; нашоукраїнці входили до лібералів та *ЄНП*» (УТ. – 2011. – № 41. – С. 16); «...джерело погашення *ОВДП* – кошти, вилучені державою, зокрема, у громадян...» (*облігації внутрішньої державної позики*) (УТ. – 2011. – № 41. – С. 23); «У відповідь на всі ці старання Організація економічного співробітництва та розвитку (*ОЕСР*), до якої входять здебільшого багаті країни...» (УТ. – 2011. – № 41. – С. 33); «Адже юридично оформлені прорахунки проекту *РВПК* поставлять її [Росію] в таке становище, коли співпрацювати з нею в галузі ядерних технологій відмовляться навіть країни третього світу» (*реактор великої потужності каналний*) (УТ. – 2012. – № 17–18. – С. 36); «Новим керівником Федерації футболу України (*ФФУ*) став директор алчевської «Сталі», луганчанин Анатолій Коньков...» (УТ. – 2012. – № 37. – С. 18); «Україна зажила репутації держави, з якою особливо активно позиваються громадяни в Європейському суді з прав людини (*ЄСПЛ*)» (УТ. – 2013. – № 13. – С. 18) і под.

Крім того, доволі часто на сторінках часопису натрапляємо на іншомовні ініціальні лексичні скорочення, що можуть передаватися транслітеровано – українськими літерами, або такі, що друкуються латиницею, наприклад: «Інші держави від повоєнних часів звикли покладатися на *НАТО*» (англ. *North Atlantic Treaty Organization*, НАТО; укр. Північноатлантичний Альянс) (УТ. – 2013. – № 12. – С. 36); «793 млн дорослих людей не вміють читати й писати, 67 млн дітей молодшого шкільного віку не ходять до школи. Дані *ЮНЕСКО*» (англ. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*; укр. Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури) (УТ. – 2013. – № 12. – С. 36); «Фото: *AP*» (англ. *Associated Press*) (УТ. – 2011. – № 40. – С. 5; УТ. – 2011. – № 41. –

С. 15; УТ. – 2012. – № 16. – С. 62–63 та ін.); «У цьому переліку – фонд «Ефективне управління» <...> та ініціативи Віктора Пінчука (зокрема, Ялтинський форум *YES*)...» (англ. *Yalta European Strategy – ялтинська європейська стратегія*) (УТ. – 2012. – № 13. – С. 13); «*PR* по-нацистськи» (англ. *public relations – зв'язки з громадськістю*) (УТ. – 2012. – № 19. – С. 8); «Портал з продажу квитків *УЄФА* Євро-2012 закритий» (англ. *Union of European Football Associations (UEFA) – Союз європейських футбольних асоціацій*) (УТ. – 2012. – № 19. – С. 46); «Цю технологію розробляли й удосконалюють у різних країнах, зокрема і в європейських – у Норвегії в Бергенському університеті та в Німеччині в межах проекту *SUGAR* (Submarine Gas Hydrate Reservoirs) в Інституті морських досліджень Лейбніца в Кілі» (УТ. – 2013. – № 12. – С. 23) тощо.

Доволі часто в текстах аналізованого часопису трапляються частково скорочені слова, що є результатом поєднання скороченого до складу/літери слова (або кількох слів) та повного слова у прямому або непряму відмінках [8, с. 6]. Серед таких скорочень знаходимо й утворення із так званими аброморфемами на зразок *держ-, евро-, нац-, спец-, тех-* і под. (*автодилер, авторинок, автовиробники, держбюджет, держкордон, держпозика, держустанова, євродепутат, євроспільнота, Євросоюз, міськрада, Нацбанк, нацкомісія, облрада, політсила, політтехнолог, райвідділок, райсуд, соцпартія, соціпування, соцмережа, спецслужби, спецзагони, спецзасоби, спецоперація, студрада, техогляд, техстан* та багато інших), наприклад: «Окремі *велодоріжки* проклали також у Запоріжжі, Вінниці та Києві» (УТ. – 2011. – № 37. – С. 38); «Готуємося до вересневого *велопробігу* Київ – Львів» (УТ. – 2011. – № 37. – С. 39); «На 31 грудня 2012-го уряд пропонує встановити граничний обсяг *держборгу* на рівні 415,6 млрд грн...» (УТ. – 2011. – № 41. – С. 24); «Був також заступником *держсекретаря* з європейських та євразійських питань...» (УТ. – 2011. – № 37. – С. 15); «...найбільші суми дістались... *Держслужбі охорони*...» (УТ. – 2013. – № 13. – С. 5); «Адже інститутської платні викладача, яка становить близько 2 тис. грн., вистачить розрахуватися лише за кімнату в гуртожитку, *дитсадок* і на дуже скромний продуктовий кошук» (УТ. – 2011. – № 40. – С. 37); «Що криза *єврозони* означає для України?» (УТ. – 2012. – № 17–18. – С. 26); «Іншою принциповою позицією послання *Єврокомісії* став пункт про необхідність активізації переговорів...» (УТ. – 2011. – № 40. – С. 25); «Тим часом, за словами депутата *Європарламенту*...» (УТ. – 2011. – № 40. – С. 25); «Каталонія завжди мала проєвропейські настрої, та це не означає, що її населення наївно вірить,

буцім інституції *Євросоюзу* будь-коли відкрито підтримають вимоги незалежності» (УТ. – 2012. – № 42. – С. 42); «...*Нацкомісія з нацпроектів* Каськіва рапортує про «період ТЕО», який триватиме чотири-п'ять місяців» (ТЕО – технічно-економічне обґрунтування) (УТ. – 2011. – № 37. – С. 12); «Зокрема, міжнародні валютні транзакції (перекази, інвестиції, кредити, платежі тощо) потребують спеціального розгляду *Нацбанку* та ліцензуються щодо кожної операції» (УТ. – 2013. – № 13. – С. 33); «Оскільки, кредитуючи клієнтів, *фінустанови* вимагають у заставу майнових цінностей на суму, що вдвічі чи навіть у два з половиною рази перевищує суму позик...» (УТ. – 2013. – № 12. – С. 27); Навіть у розпал обміну інформаційними випадками прем'єр Азаров говорив про можливість допуску росіян до структури, яка створюватиметься на базі нинішнього *Укргазвидобування* (УТ. – 2011. – № 40. – С. 6) тощо. Як правило, частково скорочені слова подаються без розшифрування, вони зрозумілі й поза контекстом.

Останнім часом у текстах часопису з'являються абрєвіатури з кількома скороченими словами, що приєднуються до одного цілого слова, наприклад: «Не виключено, що з такою метою хочуть використати і екс-керівника *Держмитслужби* Макаренка...» (*Державна митна служба*) (УТ. – 2011. – № 37. – С. 6); «Серед них, зокрема, заарештований за підозрою в корупційних діях екс-голова *Держкомфінпослуг* Василь Волга...» (*Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг*) (УТ. – 2011. – № 37. – С. 9); «Екс-голова Донецької *облдержадміністрації*, а нині міністр Регіонбуду та ЖКГ Анатолій Близнюк...» (*обласна державна адміністрація*) (УТ. – 2011. – № 40. – С. 36); «Якщо вірити результатам дослідження, проведеного нещодавно Центром розвитку Вищої школи економіки Росії на замовлення *Мінекономрозвитку* РФ, очікуваного ефекту «зростання» міждержавної торгівлі справді не було» (*Міністерство економічного розвитку*) (УТ. – 2013. – № 12. – С. 16) та ін.

Складові частини абрєвіатури (компонентами яких є кілька скорочених лексем) трапляються на сторінках часопису «Український тиждень» значно рідше, ніж ініціальні та частково скорочені лексеми, наприклад: «У відповідь на обіцянки Києва голова американського *Держдепу*» («розумінням» оцінила рух до демократії в нашій державі...» (*державний департамент*) (УТ. – 2011. – № 40. – С. 9); «Але ще більше здивувало посилання регулятора на декрет *Кабміну* про систему валютного регулювання й валютного контролю, яким це рішення було обґрунтоване» (*Кабінет Міністрів*) (УТ. – 2011. – № 40. – С. 19); «Тому ми ініціювали створення в *Мінрегіонбуді* робочої групи...» (*Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-ко-*

мунального господарства України) (УТ. – 2011. – № 37. – С. 39); «Уже на початку року коло «сімейних менеджерів» було розширене за рахунок керівника СБУ (Ігор Калінін), Міноборони (Дмитро Саламатін), *Мінфіну* (Юрій Колобов)» (*Міністерство фінансів*) (УТ. – 2012–2013. – Груд.-січ. – № 52. – С. 29); «Керівники МВС, *Мін'юсту*, експерти, окремі *нардепи* неодноразово звертали увагу на те, що цей документ порушує конституційні права громадян» (*Міністерство юстиції, народні депутати*) (УТ. – 2011. – № 40. – С. 18); «Водночас, за даними Донецького облстату, близько 52 % донеччан живуть на зарплату, меншу від сумнозвісних 2,5 тис.» (обласний відділ Державного комітету статистики України) (УТ. – 2011. – № 40. – С. 36) і под.

Нечасто журналісти використовують у текстах і комбіновані аббревіатури (абревіатури змішаного типу), наприклад: «Так, у редакції закону (прийнятого в першому читанні) були передбачені зміни до статей 197–201 *КоАП*, аби встановити адміністративну відповідальність...» (*Кодекс про адміністративні правопорушення*) (УТ. – 2011. – № 40. – С. 18); «А ввечері в культурно-мистецькому центрі НаУКМА зіграють концерт фолк- і рок-гурти...» (*Національний університет «Києво-Могилянська академія»*) (УТ. – 2011. – № 40. – С. 56); «...українська сторона може підписати декларацію про приєднання до Євразійського економічного співтовариства (*ЄврАзЕС*) і почати процедуру узгодження частини угоди Митного Союзу в обмін на зниження ціни на газ для України до білоруського рівня» (УТ. – 2012–2013. – Груд.-січ. – № 52. – С. 33) та деякі інші.

Іноді аббревіатури вміщують у заголовках і, зокрема, виносять на титульну сторінку видання, наприклад: «Хто створив маніпулятивну систему ЗМІ?» (УТ. – 2012. – № 36); «Правда про УПА» (УТ. – 2012. – № 41); «Колишніх кегебістів не буває. СБУ» (УТ. – 2013. – № 9). За звичай аббревіатури на перших шпальтах мають певну конотацію, приміром: «Реальные *В.І.Р.ы*» (УТ. – 2011. – № 46); «Спочатку був *Донбас...*» (УТ. – 2011. – № 47); «Комсомол за ним плаче» (а також зображення значка з аббревіатурою *ВЛКСМ*) (УТ. – 2012. – № 48). Зухвало-відвертий, епатажний, саркастичний заголовок, розміщений на титульній сторінці журналу, «Нас штовхають у *ПіСУАР*» (*Південно-Східна Українська Автономна Республіка (ПСУАР)*) (УТ. – 2012. – № 49) – назва, відома з 2004 р., коли сесія Луганської обласної ради ухвалила рішення про створення Автономної Південно-Східної Української Республіки – автономного утворення з південних і східних областей України; у широких колах набула розголосу глузлива форма *ПіСУАР*.

Отже, висока інформативність у поєднанні з компресією, мовною економією, що притаманні аббревіації, забезпечують інтенсивне викори-

стання лексичних скорочень у мові сучасної української преси, зокрема у текстах часопису «Український тиждень». Місткість розглядуваних утворень, їхня форма (короткі, зручні для спілкування та писемної фіксації, зрозумілі без зайвих пояснень і деталізації) дають змогу використовувати від трьох до п'яти іменників-аббревіатур в одному реченні. Наприклад: «Саме вона разом із силами ядерного стримування протистоятиме *ПРО*, передусім *США* та *НАТО*» (УТ. – 2013. – № 12. – С. 29).

Для аббревіатур характерна простота, вони дають можливість уникати небажаного ускладнення журналістського тексту й забезпечують передачу максимуму інформації за мінімумом мовних зусиль. У подальших наукових розробках необхідно дослідити специфіку використання лексичних скорочень в інтернет-виданнях, блогосферах, форумах, а також на радіо та телебаченні.

1. Земская Е. А. Аббревиация как средство экспрессии // Русский язык конца XX ст. (1985–1995): пособие. – М., 1996. – С. 120–124.
2. Земская Е. А. Современный русский язык. Словообразование : учеб. пособ. / Е. А. Земская. – М. : Просвещение, 1973. – 304 с.
3. Шепель Ю. О. Аббревіатури як засіб експресії в сучасній українській та російській мовах // Вісник Запорізьк. нац. ун-ту. – 2012. – № 1. – С. 499–503.
4. Клименко Н. Ф. Словоскладання. Аббревіація // Словотвір сучасної української літературної мови. – К. : Наук. думка, 1979. – С. 314–403.
5. Клименко Н. Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові / Н. Ф. Клименко. – К., 1984.
6. Климович С. М. Структурно-семантичні типи абрoutворень в українській мові : дис. ... канд. наук : 10.02.01/ Світлана Миколаївна Климович. – Херсон, 2008. – 224 с.
7. Український тиждень [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.ut.net.ua>.
8. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2011. – 844 с.

Подано до редакції 25. 10. 2013 р.

Volynets Halyna.

The abbreviations in the language of the Ukrainian modern press.

The types of abbreviations on the basis of texts of the Ukrainian periodical editions are examined; it is outlined the special features of their functioning in the language of mass media. The material, which the author collected, allows defining the specificity of the modern compression.

Keywords: abbreviation, functions of abbreviations, lexical reductions, compression, language of mass media.

Волынец Галина.

Аббревиатуры в текстах современной украинской прессы.

В статье на материале текстов украинских периодических изданий рассматриваются типы аббревиатур, определяются особенности их функционирования в языке СМИ. Собранный материал позволяет определить специфику современной компрессии.

Ключевые слова: аббревиация, функции аббревиатур, лексические сокращения, компрессия, язык СМИ.

